

КЛАСИЧЕСКО И ИНОВАТИВНО В ЛИТЕРАТУРНООБРАЗОВАТЕЛНОТО ПОЛЕ В КРАЯ НА ОСНОВНАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН (в 7.кл.)

Екатерина Петкова

РЕЗЮМЕ

Разработката представя идеи за осъществяването на пълноценен литературнообразователен дискурс в 7. кл. – класът, с който завършва основната образователна степен. Разгледаните обективни и субективни предпоставки за случващото се в съвременното литературнообразователно поле, подкрепени с актуални научни постановки за интерпретация на литературния текст, аргументират необходимостта от съвместяване на „затворен“ и „отворен“ прочит на текста още в основната образователна степен. Илюстрираният непресекащ диалог между класическите литературни текстове, плод на генерираните от тях множество смисли – колкото вечни и универсални, толкова и кореспондиращи с днешното време, утвърждава тезата ,че когато подходът провокира любознателността на седмоласниците, те „четат“.

Ключови думи: учебна програма по литература за седми клас, български литературнокласически текстове, литературен анализ и интерпретация, „затворен“ и „отворен“ прочит на текста

Първите две десетилетия на XXI век със своя обществено-политически и социокултурен дискурс ни поставят в една твърде проблематична „човешка ситуация“ (Х. Арент). От съзнанието на съвременния човек се изисква да съвместява усещането за спокойствие, подреденост и сигурност (породени напр. от членството ни в Европейския съюз и НАТО) с тревогата от хаоса и кошмарните безредици (прим. мигрантския наплив в граничните балкански зони, „нашествието“ на COVID – 19 и ред др.); да съхранява „своето“ в предаваните през поколенията вековни традиции в условията на „космополитизация“ на днешното динамично „рисково общество“, включваща „Интернет-комуникация, транснационални капиталови потоци и инвестиционни стратегии, промяна на климата, криза на еврото, дигитални рискове, застрашаващи свободата на индивидите“ (Улрих Бек). Това обяснява и защо подрастващите, които са всъщност както най-ценното, така и най-чувствителното градиво на обществения организъм, притежават духовни потребности, изискващи от днешното образование да съвместява „несъвместимото“. В аспекта на обучението по литература това ще рече „преданото четене“ (по Борхес) на класическите произведения да се осъществява през оптиката на постмодерното настояще – „разчитането“ на продуктите на художествената словесност да единява вечно и преходно, универсално и актуално. Казано накратко, съвременният млад човек не отказва „да влезе“ в литературния храм, но само тогава, когато пътят към него е адекватен на глобализационните трансформации в заобикалящата го действителност.

Предизвикателствата пред литературнообразователното настояще са изключително осезаеми в седми клас – класът, който съгласно ЗПУО (Закона за предучилищното и училищното образование, МОН 2016) бележи края на основната образователна степен. Това до голяма степен обяснява и защо учебната програма по литература за 7. клас

включва като учебно съдържание „гръбнака на българската литературна класика“ (Ал. Кьосев).

Учебното съдържание, представено в действащата учебна програма по литература за седми клас, е следното:

I. Българинът във възрожденския свят: I.1. „Стани, стани, юнак балкански“ и „Вятър ечи, Балкан стене“ (Д. Чинтулов), „На прощаване в 1868 г.“ (Хр. Ботев), Из „Немили-недраги“ (Ив. Вазов): I, II, III, V, X глава, епиграм, I.4. „Една българка“ (Ив. Вазов), I.5. „Опълченците на Шипка“ (Ив. Вазов) Българският език“ (Ив. Вазов); II. Човекът в обществото – норми, ценности и конфликти: 1. Из „До Чикаго и назад“ (Ал. Константинов) – (откъсът от „Вие трябва да сте били на Пловдивското изложение и знаете големия павилион?“ до „На г. Айвазияна търговията отиваше твърде зле, според думите му, но той имаше надежда да разпродаде повечко „рядкости“ в последните два месеца, септември и октомври, когато след летния сезон по заможните американци ще посетят изложението.“); Из „Бай Ганьо. Невероятни разкази за един съвременен българин“: „Бай Ганьо пътува“ (Ал. Константинов), 2. Неразделни“ (Пенчо Славейков), 3. „Заточеници“, (П. Яворов), 4. „По жътва“ (Елин Пелин), 5. „По жицата“ (Й. Йовков).

При една съпоставка с действащата до уч. 2018/2019 г. учебна програма по литература за седми клас става видно, че разликите по отношение на учебното съдържание са несъществени: глобалната тема „Българският свят в националната литературна класика“ е заместена с темите „Българинът във възрожденския свят“ и „Човекът в обществото“; откъсите „Ниагара!“ (Из „До Чикаго и назад“) и „На гости у Иречека (Из „Бай Ганьо) са подменени с цитираните сегменти от същите произведения на Алеко Константинов. Водещ при подбора на творбите отново е тематичният подход, авторите и произведенията – същите .

БОТЕВ, ВАЗОВ, АЛЕКО... – ТОВА Е БЪЛГАРСКАТА КЛАСИКА – ИСТИНСКАТА, РОДНАТА, НЕЗАБРАВИМАТА, ВЕЧНАТА.

Българският народ в години на изпитания, каквито между впрочем са и последните десетилетия, се вкопчава в НЕЯ и я търси отново, и отново... Поради това и независимо от съществуващите опити незадоволителните образователни резултати (от националните външни оценявания и международните образователни изследвания PISA и PIRLS) да се обясняват с отдалечеността на литературнокласическите творби от настоящето, никой не си позволява да изключи от учебната програма Списъка с най-ценните родни литературни произведения.

Казано накратко, учебното съдържание фундамира в литературното образование за седми клас традиционния български националистически образ на света.

Как тогава това „старо“, отделено с векове от настоящето, учебно съдържание може да провокира „познавателно и изследователско любопитство“ (Н. Георгиев) у съвремените нет поколения – та те живеят в „други измерения“ не само спрямо художествената реалност?!

Като всеки процес и литературнообразователният има своите две страни – обективна и субективна. **Обективна предпоставка за протичането му е нормата – ДОС (държавните образователни стандарти) „снети“ в учебната програма перспективизират „новото“ чрез изискваните образователни компетентности (знания, умения и отношения)/ очаквани резултати.**

Компетентностите са представени в учебната програма по литература за седми клас в следния вид:

„Обучението по литература в VII клас е насочено към овладяване на диференцирани знания, умения и отношения, свързани с литературата и с изграждането на литературни и социокултурни компетентности на ученика. В сравнение с VI клас съотношението между задължителните за изучаване литературни творби от български и

от чужди автори е подчертано различно. Тъй като със VII клас завършва основната образователна степен, акцентът е върху българската литература, като избраните от нея текстове водят интензивен и нерядко напрегнат диалог помежду си. С други думи, тук културното многообразие и разноречие се представя като вътрешно, в рамките на националната култура.

Очакваните резултати в областта на **социокултурните компетентности** са свързани с разчитането на художествените произведения като интерпретиращи от различни гледни точки норми, ценности, проблеми, конфликти, характерни и за съвременната епоха, както и със съотнасянето им с непосредствения жизнен опит на ученика. Акцент се поставя върху изграждането на граждански и обществени компетентности. Очакваните резултати в тази област са свързани и с отношенията автор – текст – читател, като фокусът е ориентиран към оценъчните умения на изграждащия се автономен читател.

Очакваните резултати в областта на **литературните компетентности** са свързани с разчитането на изображения на света и човека в различни като културен произход и жанр текстове – с обяснения на жанрово специфичната им структура и с тълкуване на езиково специфичните им послания. Култивирането на литературно компетентния читател продължава чрез формирането на умения за тълкуване на диалогизиращи и нерядко полемизиращи помежду си текстове.

Очакваните резултати в областта на **комуникативните компетентности** са свързани с уменията за създаване и възприемане на реч както откъм смисловата ѝ, така и откъм действената ѝ страна, а също и с уменията за културно изразяване и творчество, за езиково посредничество и с интерактивните умения на ученика, развивани чрез обогатяване на жанровия репертоар на създаваните от учениците речеви продукти.“ (МОН 2017)

Един макар и незадълбочен анализ на цитираните компетентности сочи, че паралелно с утвърждаването на националния космос, **социокултурните компетентности** предполагат знания, умения и отношения, свързани с „разчитането на художествените произведения като интерпретиращи от различни гледни точки норми, ценности, проблеми, конфликти“, т.е с интерпретация на историческия, обществено-политическия и социокултурния контекст на епохата на създаване на предложените за изучаване творби. Съотнасянето им обаче с „непосредствения жизнен опит на ученика“, поставеният акцент върху „изграждането на граждански и обществени компетентности“ предполагат актуализация на познанията за изпитанията, на които е подложен индивидът, като представител не само на националната общност, но и на глобализиращия се днешен човешки свят. Изграждането на оценъчни умения у подрастващия „автономен читател“ въз основа на „отношенията автор – текст – читател“ предполага адекватна комуникация с текста, която е всъщност „ключът към разбирането и осмислянето на литературата и литературните процеси“. (Канева-Донева 2003)

Литературните компетентности визират познания за литературноисторическите факти и литературнотеоретичните понятия, за да се „разчитат изображенията на света и човека в различни като културен произход и жанр текстове“. Съответните резултати се свързват с изграждането на умения за разпознаване и обяснение на жанровите специфики на текста, както и за тълкуване на художествения език на отправените послания. Това означава да се задълбочат интерпретативните и аналитичните подходи към текста; да се познава алгоритъмът за анализ на текста; основните равнища на интерпретация на текста – теми, мотиви, проблеми, сюжет, композиционни особености, персонажна система, езиково-стилистични особености (преносна употреба, тропи и фигури на речта, повествователни похвати) и др. Като съществена слабост на учебните програми по литература (и на тези от предходните класове) може да се отбележи „оскъдното“

въвеждане на художествено-изразните средства (до този момент като „нови понятия“ са включени едва: „епитет“, „сравнение“ и „олицетворение“), без които всъщност няма как да се осъществи пълноценно тълкуване на текстовете – на „езиково специфичните им послания“. Коментарът на творбите, обвързан с въвеждането на сведения за живота и творчеството на автора, с характеристиките на съответната културна и историческа епоха, отвежда към „отворения“ прочит на текста. „Отворен“ прочит предполага и нормативизираното изискване за „формирането на умения за тълкуване на диалогизиращи и нередко полемизиращи помежду си текстове“, т.е. постигането на пълноценна литературна интерпретация в седми клас вече категорично налага да се търси „сцеплението“ на „отвореното“ и „затвореното“ четене на текста.

Визираните **комуникативни компетентности** са в корелация с представените социкултурни и литературни компетентности.

През последните десетилетия „мишката изяде книжката“, с което стана невъзможно да се провежда ефективен учебен процес, без да се разчита на приложението на електронните технологии. Но дори и тяхната активна употреба се оказва недостатъчна, за да заглъхне широко огласената в литературнообразователното пространство „присъда“ – „днешните ученици не четат“. Спорно е всъщност дали въобще не четат, или четат само това, което ги интересува. Изследванията на редица съвременни учени – педагози (Кръстева, 2020), методици (Йовева 2008, Радев 2015), литературоведи (Георгиев 2010) и др. доказват че от изключително значение за съвременния образователен дискурс са подходът, похватите, методите и средствата. Да припомним, че съгласно конструктивистката образователна парадигма в центъра на образователния процес са позиционирани субектите учител-ученик. В ролята на медиатор, тютор, помощник, фасалитатор и ред.др. педагогът носи отговорност за провеждането на релевантна на очакваните литературнообразователни резултати образователна стратегия. **И тъй като изборът на методическия инструментариум е професионално решение на учителя, от него в крайна сметка зависи дали ученикът ще се чувства активен участник в литературнообразователния диалог, или скучаещ слушател на „вечни“ и „непоклатими“ истини.** Решенията могат да бъдат много и различни – образователният модел да е напр. „обърната класна стая“; методиката на литературното образование да е иновативна; съответно методите и техниките – интерактивни, алтернативни и пр.; дидактичните ресурси да са електронни; провеждането на учебния час да разчита изцяло на дигиталните технологии (виртуална класна стая) или да съвместява традиционното с иновативното и пр., и пр.. Каквито и да са всички те, трябва да водят до постигането на глобалната цел на съвременното литературно образование – „създаването на литературнообразована личност“. (Йовева 2008: 34).

Към подобна цел отвеждат и представените в следващите редове идеи за „отворен“ и „затворен“ прочит на изучаваните в седми клас литературни творби.

Посочените теми и междутекстови връзки са обгледани в учебниците за седми клас с ръководител на авторските колективи Клео Протохристова – литературоведът, изследвал обстойно феномена междутекстовост не само в българската литература (виж Протохристова, Черпокова, Даскалов, 2008; виж също Протохристова, Черпокова, Даскалов, Петкова, 2018).

Теми, мотиви, проблеми, символни образи и модели/ архетипи

I. Българинът във възрожденския свят:

1.1. „Стани, стани, юнак балкански“ (Д. Чинтулов)

Свободата, Пробуждането на българския народ, Мотивът за съня, Обединението на силите

„Вятър ечи, Балкан стене“ (Д. Чинтулов),“

Краят на робското търпение, Мотивът за съня и пробуждането

1.2. Стихотворението „На прощаване“ от Христо Ботев

Борбата за национално освобождение, Нравственият избор на бореца, Подвигът на бореца за свобода на българския народ, Балканът, Пътят, Свободата, Песента

1.3. Повестта „Немили-недраги“ от Иван Вазов

Любовта към отечеството и преклонението пред неговата красота и величие, Героизмът и страданията на българите в името на независимостта, Мъченичеството, Саможертвата, Героичният път

1.4. „Една българка“ (Ив. Вазов)

Освободителната борба и силата на българския дух, Робското страдание, страха, унижението и смирението, Противодействието срещу потисниците, Нравственият избор, Възнаграденото добро, Безкористното добро и съпричастие, Пътят и изпитанията

1.5. „Опълченците на Шипка“ (Ив. Вазов)

Величието на човешкия дух, Балканът като най-същностна проява на родното, на българското

1.6. Българският език“ (Ив. Вазов)

Национална идентичност, Защитата на националната идея, Възхвалата на родния език, Чуждодопклонничеството,/ родоотстъпничеството

II. Човекът в обществото – норми, ценности и конфликти:

1. Из „До Чикаго и назад“ (Ал. Константинов) – *(откъсът от „Вие трябва да сте били на Пловдивското изложение и знаете големия павилион?“ до „На г. Айвазияна търговията отиваше твърде зле, според думите му, но той имаше надежда да разпродаде повечко „рядкости“ в последните два месеца, септември и октомври, когато след летния сезон по заможните американци ще посетят изложението.“);*

България сред света, Другите и тяхното отношение към нас

Из „Бай Ганьо. Невероятни разкази за един съвременен българин“: „Бай Ганьо пътува“ (Ал. Константинов)

Сблъсъкът между две култури, Използвачеството, Простащината, Духовната слепота

2. Неразделни“ (Пенчо Славейков)

Индивидуален избор и общността съдба, Пред искрената любов прегради няма, Личностното право на човека да отстоява своите интимни предпочитания, Живот след смъртта

3. „Заточеници“, (П. Яворов)

Дългът пред отечеството, Мотивът за нравствената неудовлетвореност

4. „По жътва“ (Елин Пелин)

Ролята на труда в човешкия живот, Любовта между двама млади

5. „По жицата“ (Й. Йовков).

Човешкото нещастие, Състраданието, Надеждата

Като се има предвид, че „междутекстовата процедура е най-вече процедура на съпоставка, въз основа на която се търсят допирните точки (сходства/ прилики, противопоставяния/ контрасти) между съответните текстове включващи най-различни съставки“ (Георгиев 1999), с оглед затвърждаване и надграждане на литературнообразователните компетентности, междутекстовият диалог се търси не само между творбите, включени в двата раздела на учебната програма за седми клас, но и

между редица емблематични за литературната класика текстове – част от тях са изучавани в предходните класове, а други могат да бъдат коментирани в часовете от раздел Б (избираеми учебни часове) и раздел В (факултативни учебни часове).

МЕЖДУТЕКСТОВА СЪОТНЕСЕНОСТ

Песента

Темата за песента в стихотворението „На прощаване“ от Христо Ботев е представена като „личен завет на бореца, гарант за народната памет и признателност и своеобразен паметник на подвига“. Разгръщането на темата включва открояване на ролята на песента и в други творби на Ботев: поемата „Хайдуги“ (песента откроява историческата значимост на подвига на българските борци за свобода); баладата „Хаджи Димитър“ („Балканът пее хайдушка песен“); елегията „Обесването на Васил Левски“ („Зимата пее своята зла песен“); стихотворението „До моето първо либе“ („Остави тази песен любовна...“). (Протохристова и колектив, 2018: 37).

Пътят и Изпитанията

Темата за пътя е една от основните теми при интерпретацията на стихотворението „На прощаване“ от Христо Ботев. Темата за пътя въвежда представи за историческия дискурс на епохата, в която е създадена творбата – време, в което поробените свободолюбиви българи са изгнаници, „прокудени в тежката чужбина“, отделени от своето, родното, от най-скъпите хора – майката, бащата, братята, либето. „Пътят“ изгражда мост между Ботевата творба и повестта „Немили-недраги“ от Иван Вазов. Функционалността му е особено отчетлива във втора и десета глава на повестта, където се реализира под формата на мотива за пътя като изпитание, а като своеобразна негова вариация е темата за бленувания героичен път. Мотивът за пътя, „за трудния път“, присъства и в разказа „Една българка“. В урочния коментар мотивът е разгледан в буквалния и в символичния му смисъл – пътят, който баба Илийца трябва да извърви с болното си внуче и пътят, осеян с препятствия и изпитания. Описанието на изпитанията, които трябва да преодолее героинята по своя път, препраща към изпитанията, които трябва да преодолее юнака във фолклорните приказки – „пресичането на река, преминаване през гора, планина, достигане до заключени врати, движение в мрак и под разкриващата светлина на деня“. (Протохристова и колектив 2008, с. 90).

Балканът

В стихотворението „Вятър ечи, Балкан стене“ от Д. Чинтулов Балканът е своеобразен герой, чрез който се изразява съпричастието на природата към делото на юнака. В „българския фолклор и литература Балканът се явява не толкова в качеството си на конкретно географско пространство, колкото като важен знак на родното пространство, но и на героизма и могъществото на българския дух, оцелял през вековете. Най-значимото му присъствие е в стихотворението „Хаджи Димитър“ от Христо Ботев, където героят лежи на върха на Балкана и за него жалее целият човешки и природен свят“ (Протохристова и колектив 2018: 22). Образът на Балкана поражда вътреавторова междутекстовост между Ботевите стихотворения „На прощаване“ и „Хаджи Димитър“ – и в двете Ботеви творби образът на Балкана е натоварен с героическа символика. Сходни асоциации провокира образът на Балкана и с Вазовата ода „Опълченците на Шипка“, в която Балканът е олицетворение, най-същностна проява на родното/ българското.

Майката

Образът на майката се разгръща в стихотворението „На прощаване“ от Христо Ботев. „Майка“ и „родина“ са синонимизирани понятия в поетичното творчество на Ботев, олицетворяващи най-съкровено, най-скъпото нещо за неговия лирически човек.

В подкрепа на изказаната теза е съпоставката със стихотворението „Хайдути“ и с първото Ботево стихотворение „Майце си“. (Протохристова и колектив 2018: 35-36).

Нравственият избор

Темата за нравствения избор, доминантна за стихотворението „На прощаване“ от Христо Ботев провокира вътреавторова обвързаност между двете Ботеви творби „На прощаване“ и поемата „Хайдути“ (изучавана в пети клас). Според изследователите съществува разлика в звученето на двете творби, произтичаща от факта, че лирическият герой в „На прощаване“ вече е направил своя избор – изборът на „героичния борчески път“. При една съпоставка между двете произведения се откроява промяната в съзнанието на бореца: „В това отношение е интересна съпоставката със създадената почти по същото време поема „Хайдути“ – у малкия Чавдар много по-отчетливо личи борбата между свободолюбивия порив, който го тегли към гората при дружината на героичния баща, и жалостта към майката, чиято тревога отеква в сърцето му. Поривът на Чавдар обаче има по-ограничен характер, ръководи го и личното отмъщение. Докато идеалът на лирическият герой в „На прощаване“ разкрива един следващ етап в развитието на бореца. В този смисъл това стихотворение може да бъде възприето и като продължение на поемата „Хайдути“. (Протохристова и колектив 2018: 36). Темата гради „мост“ и между двете Ботеви творби и Вазовия разказ „Една българка“.

Национална идентичност и национално самосъзнание

Темата за националната идея е водеща тема за цялото творчество на Вазов. Темата се разгръща в коментара на одата „Българският език“. Нейната интерпретация включва и въвеждането на темата за възхвалата на родния език и темата за чуждопоклонничеството, разбирано от автора като родоотстъпничество. (Протохристова и колектив 2018: 151). Темата за родното слово кореспондира с призива на Паисий: „Българино, знай своя род и език!“ (Протохристова и колектив 2008: 162).

Темата за своето, противопоставено на чуждото, но в един твърде различен аспект, е характерна за творчеството на Алеко Константинов, бележещо според Клео Протохристова „крайната точка на противопоставяне спрямо „несвоето“. Диалогът между двете изучавани творби на Алеко – пътеписа „До Чикаго и назад“ и книгата „Бай Ганьо“ се основава на съпоставката между „своето“ и „чуждото“. В „До Чикаго и назад“ пътеписецът повествовател осмисля своите впечатления от далечна Америка на фона на разкритата в критична светлина българска реалност, а разказвачът в „Бай Ганьо“ откровено представя сблъсъка между поведението на „един съвременен българин“ и европейската култура. (Протохристова и колектив 2008: 162).

Любовта („по-силна от смъртта“)

Общочовешката тема за любовта по-силна от смъртта се разгръща в баладата „Нераделни“ от Пенчо Славейков – авторът, с чието творчество се свързва началото на модернизма в българската литература. С тази тема кореспондира и **темата за личностното право на човека да отстоява своите интимни предпочитания**, както и **темата за протеста срещу еснафската ограниченост и сляпото подчинение на традициите**. Оригиналната трактовка на темата за живот след смъртта поражда пряк диалог с водещата тема на произведението. Темата за живот след смъртта се обвързва с проблема за преходното и вечното, въплътен в образите на Калина и Явор – „не просто дървета с преплетени клони“, а друга форма на живот, ново преображение на прекрасното чувство. Откъдето произтича и въведеният мотив за истинските и за другите/ мнимите мъртви. Мотивът е разяснен чрез препратка към християнската традиция, според която на самоубийците не се полага да бъдат положени в осветената земя на гробището и „опроверган“ чрез интерпретацията на произведението (думите на Калина осветяват тяхната саможертва в името на любовта и двамата герои добиват правото на живот). (Протохристова и колектив 2018: 187).

Проблемът за тясната преплетеност между индивидуалния житейски път и съдбата на общността

Съотнасянето между баладата „Неразделни“ от П. Славейков, елегията „Заточеници“ от П. Яворов и разказите „По жътва“ от Елин Пелин и „По жицата“ от Йордан Йовков (последните четири произведения от учебната програма) е въз основа на проблема за тясната преплетеност между съдбата на общността и индивидуалния избор на нейните членове. Неговото разглеждане откроява следната теза – дали защото „индивидуалният избор на героите ги поставя в конфликт с нормите на патриархалното общество“ („Неразделни“); а „свободата и саможертвата в името на отечеството“ се пречупва „през личните страдания на героите“ („Заточеници“); или поради факта, че „житейският път на всеки човек е различен, но той зависи от съдбата на общността към която индивидът е съпричастен“ („По жътва“ и „По жицата“), така или иначе съдбата на индивида се определя от сложните му взаимоотношения с общността. (Протохристова и колектив 2008: 206-207).

Представените идеи за междутекстов диалог полагат разглежданите произведения в мрежа от връзки, генериращи нови и нови смислови обвързаности между текстовете. Междутекстовите препратки могат и трябва да бъдат осъществявани в хода на интерпретацията на всяко предвидено за изучаване литературно произведение (условие за съпоставката е поне едната творба да е вече позната), като познавателното равнище позволява приложението на междутекстовия подход да е все още на емпирично ниво.

Интерпретацията на литературните текстове, базирана на континуитета на „отворения“ и „затворения“ прочит на текста, е обусловена от съвременните образователни постановки. Подобен подход към литературната творба „конструира нови значения“ (Георгиев 1999), а именно „конструирането на значения“ е в основата на критическото мислене на ученика, което според разработената от световно признати образователни специалисти Програма „Развиване на критическо мислене чрез четене и писане“ (RWCT) „...е сложен процес на творческо обединяване на идеи и средства, прилагане на нова концепция и ново структуриране на понятията и фактите. Това е един активен и интерактивен познавателен процес, който се осъществява едновременно на много нива“ (Stiil, Meredith, Tempal, 2003a: 6; цит. по Кръстева 2020). Да се интерпретират текстовете на базата на съчетанието между „отворения“ и „затворения“ подход, означава всъщност в хода на търсенето и намирането на отговори на въпроси от типа: „Какво означава тази информация за мен?“, „Как мога да използвам тези знания?“, „Каква е връзката между новото и това, което вече знам?“, „Какво е отношението ми към тази идея?“ (Пак там) да се конструират нови значения (плод на развитието на рефлексията и саморефлексията). Казано накратко – означава да се сбъдва в края на краищата заветната сентенция на Сенека: „Не за училището – за живота да се учим!“.

ЛИТЕРАТУРА

- Борхес, Х. (2001). За класиците.// Борхес, Х. Избрани есета. София: ИК „Колибри“, 2001, 265-268.
- Георгиев, Н. (1999). Пропасти и мостове на междутекстовостта. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“.
- Георгиев, Н. (2010). Учител по литература ли? Не съм от тях. София: Просвета.
- Йовева, Р. (2008). Методика на литературното образование. Трето, преработено и допълнено издание. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.

- Канева-Донева, М. (2003). Литературната комуникация с художествен текст (8 клас). Стара Загора: Издателство „Кота“.
- Кръстева, А. (2020). СТАНДАРТИ ЗА ПРЕПОДАВАНЕ, УЧЕНЕ И КРИТИЧЕСКО МИСЛЕНЕ.// „Педагогика“, кн.1., 63-70. <<https://pedagogy.azbuki.bg/pedagogics/pedagogyarticle/sadarzhanie-na-sp-pedagogika-2020-g/standarti-za-prepodavane-uchene-i-kritichesko-mislene/>>
- Кьосев, Ал. (1998). АНТИ-КАМБУРОВ или „Гръбнакът на българската литература е политически“. // Българският канон? Кризата на литературното наследство. Съст.: Александър Кьосев. София: ИК „Александър Панов“, 233-271.
- Маринова (2015). Улрих Бек: диагностика на настоящето в перспективата на бъдещето. <https://www.marginalia.bg/analizi/ulrih-bek-diagnostika-na-nastoyashteto-v-perspektivata-na-badeshteto/>
- МОН (2016). Закон за предучилищното и училищното образование. <file:///C:/Users/Doom/Downloads/zkn_PedUchObrazovanie_291218%20(1).pdf>(20.01.2020)
- МОН (2017). Учебни програми за VII клас в сила от учебната 2018-2019 г., утвърдени със Заповед № РД09-1093/25.01.2017. file:///C:/Users/Doom/Downloads/UP_L_7kl%20(2).pdf
- Протохристова, Черпокова, Странджева, Даскалов, Янев Протохристова, К. и колектив (2008). Протохристова, К., Черпокова, С., Странджева, А., Даскалов, Н., Янев, Д. Литература за седми клас. София: ИК „Анубис“.
- Протохристова, К. и колектив. (2018). Протохристова, К., С. Черпокова, А. Странджева, Н. Даскалов, Е.Петкова. Литература. 7. клас. София: Издателска къща „Анубис“, 2018, ISBN 978-619-215-198-0. 16.
- Радев, Р. (2015). Технология на методите в обучението по литература. Варна: Издателство „Славена“.

REFERENCES

- Borges, H. (2001). For the classics. // Borges, H. Selected essays. Sofia: Colibri IR, 2001, 265-268.
- Georgiev, N. (1999). Gaps and bridges of intertextuality. Plovdiv: Paisii Hilendarski University Publishing House.
- Georgiev, N. (2010). A literature teacher? I'm not one of them. Sofia: Enlightenment.
- Yoveva, R. (2008). Methods of literary education. Third, revised and supplemented edition. Shumen: Bishop Konstantin Preslavski University Publishing House.
- Kaneva-Doneva, M. (2003). Literary communication with artistic text (8 grade). Stara Zagora: Kota Publishing House.
- Krasteva, A. (2020). Standards For Teaching, Learning And Critical Thinking. // Pedagogy, Vol. 1, 63-70. <<https://pedagogy.azbuki.bg/pedagogics/pedagogyarticle/sadarzhanie-na-sp-pedagogika-2020-g/standarti-za-prepodavane-uchene-i-kritichesko-mislene/>>
- Kyosev, Al. (1998). ANTI-KAMBUROV or "The backbone of Bulgarian literature is political". // The Bulgarian canon? The crisis of literary heritage. Contributor: Alexander Kyosev. Sofia: Alexander Panov IC, 233-271.
- Marinova. (2015). Ulrich Beck: Diagnosis of the Present in the Future. <https://www.marginalia.bg/analysis/ulrich-back-diagnostics-on-nastoyashteto-v-perspective-on-badeshteto/>
- MES (2016). Law on Preschool and School Education. <file:///C:/Users/Doom/Downloads/zkn_PedUchEducation_291218%20(1).pdf>

- MES. (2017). The 7th grade curricula in force from the 2018-2019 school year, approved by Order No. РД09-1093 / 25.01.2017. <file:///C:/Users/Doom/Downloads/UP_L_7kl%20(2).pdf> (03/09/2020)
- Protohristova, Cherpokova, Strandzheva, Daskalov, Yanev Protohristova, K. and Collective (2008). Protohristova, K., Cherpokova, S., Strandzheva, A., Daskalov, N., Yanev, D. Literature for the seventh grade. Sofia: Anubis IC.
- Protohristova, K. and collective (2018). Protohristova, K., S. Cherpokova, A. Strandzheva, N. Daskalov, E. Petkova. Literature. 7th grade. Sofia: Anubis Publishing House, 2018, ISBN 978-619-215-198-0. 16.
- Radev, R. (2015). Technology of Methods in Literature Education. Varna: Slavena Publishing House.

Екатерина Петкова
TU – София, ИПФ – Сливен
гр. Сливен, Р България
e-mail: zenid@abv.bg

CLASSICAL AND INNOVATIVE IN THE LITERARY EDUCATION AT THE END OF 7TH GRADE

Ekaterina Petkova

ABSTRACT

The development presents ideas for the implementation of a full-fledged literary education discourse in 7th grade - the class with which the basic educational degree is completed. The considered objective and subjective prerequisites for what is happening in the contemporary literary education field, supported by current scientific assumptions for the interpretation of the literary text, justify the necessity of reconciling the "closed" and "open" reading of the text in the basic educational level. The illustrated uninterrupted dialogue between classical literary texts, the fruit of the many meanings they generate – as timeless and universal as they are today, affirms the thesis that when the approach provokes the curiosity of seventh-graders, they "read".

Key words: *seventh grade literature curriculum, Bulgarian literary texts, literary analysis and interpretation, "closed" and "open" reading of the text*

Ekaterina Petkova
TU – Sofia, IPF – Sliven
Sliven, Bulgaria
e-mail: zenid@abv.bg